

Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova: Evropa investuje do venkovských oblastí.

A 1. HOSPODÁŘSKÉ CENTRUM OBCE

Pohled do centra obce ze školy – akvarel učitele Budíka z roku 1935

Neodmyslitelnou součástí obce byly od nepaměti provozovny místních živnostníků a obchodníků. Centrem společenského života ve Vacenovicích je už po více než dvě století Letochova hospoda. Na čísle 40 je již v roce 1771 uváděn šenk, vedle na čísle 39 byla palírna, kterou provozoval žid Abrahám Loth. Na tomto místě byl v roce 1973 vybudován kulturní dům. Původní starobylá hospoda měla klenuté stropy. Její majitel Ludvík Letocha ji nechal v roce 1948 zbourat a postavil

na jejím místě dnešní hospodu se sálem, která byla v provozu už 18. 11. 1949. Bohužel již v roce 1951 byla hospoda zestátněna. Letochova rodina provozuje hospodu znovu od roku 1992. Konkurenčním podnikem byla obecní hospoda, kterou koupil a úspěšně provozoval Mikuláš Julínek. Sál hospody byl později přebudován na oblíbené kino, které promítalo až do devadesátých let. Hospoda přestala fungovat v květnu roku 1980. S obecní hospodou sousedila budova hasičské zbrojnice, což byla vlastně stodola se dvojími vraty. Polovina sloužila jako skladiště otopu pro školu a druhá pak jako zbrojnice. Vedle zbrojnice stál dřevěný sloup na sušení hadic, který byl zrušen roku 1919. Na zbrojnici nechala obec postavit roku 1924 dřevěnou věž. Zbrojnice, která stála zhruba v prostoru, kde je dnes umístěn pomník padlým, byla stržena roku 1948. Nová zbrojnice byla zřízena v budově bývalé býkárny, kde je spolu s poštou dodnes. Nedaleko centra stávala také stará kovárna, kterou vlastnila a provozovala rodina Bábíková. Kovárnu koupil v roce 1938 Petr Krakovič a postavil na jejím místě mlýn, jehož přestavěná budova stojí dodnes. Přes ulici v těsném sousedství dnešního bytového domu stávala ještě

Letochova hospoda na počátku 20. století – kresba Františka Chvostala

Hanákův rožek – foto kolem roku 1925

Julínkova hospoda – foto kolem roku 1965

Hofrova kovárna – přestavěný dům tu také stojí dodnes. Na začátku Růdnické ulice stávala Kellerova jatka, která na začátku 20. století provozoval židovský podnikatel Keller, později zde byl koloniál. Budova dlouhý čas sloužila obchodu s průmyslovým zbožím lidově zvanému „U Hanáka“ a byla zbourána na začátku devadesátých let. Největších proměn doznalo historické centrum Vacenovic ve čtyřicátých letech

20. století a podruhé pak v letech devadesátých, kdy byl na místě Julínkovy hospody vybudován obecní bytový dům. V centru obce stával také bývalý panský dvůr, který dříve patřil k panskému sídlu a byl roku 1849 milotickou vrchností odprodán i s polnostmi místním lidem. Dvůr stával po pravé straně při výjezdu z obce směrem na Milotice přibližně v místech, kde je nyní kavárna Oáza.

Kovárna – kresba Františka Chvostala

Letecký pohled na centrum obce z roku 1953

Text : Ing. Miroslav Blahušek, foto : archiv autora, zdroje : Vincenc Profota, Antonín Uherek, Vojtěch Holcman, Ing. František Rygar, vlastní výzkumy autora
sazba a tisk: studio Papírový drak Hodonín

A 2. Akropole
50 m

Začátek trasy
1000 m

Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova: Evropa investuje do venkovských oblastí.

A 2. AKROPOLE

Středověká nádoba
centrum Vacenovic

Jen málokterá obec regionu Kyjovska se může pochlubit historickým centrem, které je osídleno již od pravěku a od vzniku obce až do současnosti slouží jako mocenské sídlo. Nevelký pahorek ve středu Vacenovic prozradil svá tajemství během záchranného archeologického průzkumu, prováděného při bourání bývalé Julínkovy hospody. Byly tu nalezeny zuby z pravěkých srpů, bronzová sekerka, keramika z doby velkomoravské i středověku. Návrší, na němž stojí obecní úřad, je tedy nepřetržitě osídleno bezmála sedm tisíc let a právem si tedy zaslouží přívlastek akropole. Přibližně od desátého století, kdy zde pravděpodobně vzniklo zeměpanské sídlo, jsou odtud až dodnes řízeny osudy naší obce.

Torzo čínové lžičky
středověk
centrum Vacenovic

Středověká tvrz - z leteckých snímků Vacenovic je dobře patrné zvláštní paprscité uspořádání obce. Téměř všechny hlavní ulice se sbíhají do jednoho pomyslného bodu v jejím centru. Také cesty v krajině míří do starobylého středu dědiny, dokonce i cesty dávno zapomenuté, patrné dnes už jen jako tmavší linie v polích. Tvar i jméno Vacenovic naznačuje, že nejde o běžnou osadu, ale o bývalé mocenské sídlo, tedy ves s panským dvorem a sídlem feudála – majitele obce. Tvrz ve Vacenovicích vznikla v době husitských válek, kdy roku 1421 získali ves jako zástavu Džbeříkové z Hartvíkovic od krále Zikmunda, v polovině 16. století ji pak získal Václav Běšický z Běšic a v roce 1590 byla připojena i se dvorem ke bzeneckému panství a tím její význam jako panského sídla zaniká. Roku 1667 kupuje milotický hrabě Gabriel Serenyi již pustou tvrz se dvorem a zbylou částí Vacenovic a na místě tvrzi je zbudován kombálek – sídlo purkmistra. Jediným pozůstatkem tvrzi je pravděpodobně habánský sklep, z nějž vedla úniková podzemní chodba směrem k Miloticím. Pověst praví, že chodba vede až do Milotického zámku, dle historických pramenů byla vysledována po místní hřbitov. Podoba ani velikost Vacenovické tvrze se nedochovala, jediné její stylizované vyobrazení je na Fabriciově mapě z roku 1575. Tvrz stávala v místech dnešního obecního úřadu, školy a v prostoru za nimi, zásadním způsobem byla zřejmě poničena během nájezdů kuruců na počátku 18. století. Na tvrz navazoval dvůr, který ležel v místech, kde je dnes kavárna Oáza a několik přilehlých domů pod ní.

Podoba Vacenovické tvrze
z Fabriciové mapy z roku 1575

Kombálek - ve své době byl nejstarší stavbou a zároveň nepřehlédnutelnou dominantou obce. Není přesně známo kdy byl postaven, v jeho zdech však byl nalezen kámen s vytesaným letopočtem 1676. Kámen je možné vidět nad vchodem do obecního sklepa, kam byl zazděn při opravě sklepa v roce 1976. Podobné kameny bez letopočtu byly nalezeny ve zdivu starobylé budovy za Julínkovou hospodou. Kombálek byl zbudován jako sídlo představitelů obce patrně v době, kdy bylo odkupem poslední části Vacenovic mocenské centrum přesunuto definitivně do Milotic a vacenovická tvrz ztratila význam. V budově kombálku byly kanceláře obecních činovníků, sídlil zde spořitelna a záloženský spolek a obecní knihovna. V přízemí vlevo od vchodu do sklepa bylo obecní vězení zvané šatlava. Vchod do šatlavy je v obecním sklepě patrný dodnes. Posledním nedobrovolným obyvatelem šatlavy byl v roce 1920 Emanuel Frolec, který si tady odpykával trest za drobné krádeže. Starobylá budova kombálku byla prodána a rozebrána roku 1939. Zbylo po ní jen sklepení se vchodem do šatlavy a obecní sklep. Nový obecní úřad byl postaven až v roce 1940.

Centrum obce
kresba Františka Chvostala

Centrum obce
kresba Františka Chvostala

ní budova prakticky nezměnila až do roku 1995, kdy byla rozšířena o nové křídlo s tělocvičnou, novou učebnou a bytem.

Pomník padlým - byl slavnostně posvěcen 9. května 1948 dštp. Aloisem Tkadlečkem a připomíná památku 48 vacenovických mužů, padlých v bojích 1. světové války a také místní rodiny, odvečené za 2. světové války do koncentračních táborů.

Text : Ing. Miroslav Blahušek, foto : archiv autora, zdroje : Vincenc Profota, Antonín Uherek, Vojtěch Holcman, Ing. František Rygar, badatelská činnost autora
sazba a tisk: studio Papírový drak Hodonín

A 3. Hornica
50 m

A 2. Akropole
1000 m

Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova: Evropa investuje do venkovských oblastí.

A. 3 HORNICA

Hornica opatřená dřevěnou pumpou
kresba Antonína Uherky

Jedním ze základních a určujících předpokladů pro osídlení určitého místa je dostupnost zdroje pitné vody a to v dostatečné kvalitě a vydatnosti. Při výběru vhodné lokality pro založení osady byla voda rozhodující už od dob prvních zemědělců, kteří svá sídliště zakládali vždy na břehu vodních toků nebo alespoň mokřin. Staří Slované už si budovali studny, ale jejich tehdejší technologie jim nedovolovaly proniknout hlouběji než do čtyř metrů pod zemský povrch. Proto také osídlovali místa s poměrně vysokou hladinou spodní vody. Během staletí se kromě zvyšující se spotřeby vody na jednoho obyvatele nezměnilo takřka nic a v důsledku současného růstu světové populace se zásobování pitnou vodou stává stále větším problémem. Dnes je tak voda odborníky vnímána jako zdroj, kvůli němuž se v bu-

doucnu pravděpodobně povedou krvavé boje.

Oblast mezi Bzencem a Hodonínem dostala díky teplému klimatu, nedostatku srážek a vyprahlým písčitém půdám přezdívku moravská Sahara. Navzdory tomu zde nikdy nebyl zaznamenán nedostatek podzemní vody, přestože její hladina oproti minulosti mírně klesla. Ba právě naopak v krajině okolo Vacenovic nikdy nebyla nouze o mokřiny, tůňky a potůčky. Je to dáno místními geologickými poměry. Geologické podloží obce je tvořeno třetihorními sedimenty, v nichž se střídají pro vodu nepropustné jíly a slíny s propustnými písky a štěrky, kterými proudí voda a označujeme je jako vodonosné vrstvy. Tyto vrstvy navíc klesají s terémem a tak jimi voda proudí z výše položených oblastí a vytváří mohutné podzemní řeky. Starousedlíci dobře znali silné proudy, které směřují od jezera Hůstík, kde je obrovská podzemní zásobárna vody, směrem k níže položeným Jezérkám a dolnímu konci. Studny, vybudované na těchto proudech, oplývaly velmi silným zdrojem vody a nevysychaly ani ve velmi suchých letech.

Vybudování studny bylo velmi nákladné a pracné, proto se studny budovaly většinou na veřejném prostranství a na její stavbě se podíleli muži z celého okolí. Bylo potřeba vykopat obrovskou jámu až po hladinu spodní vody a to tak, že se vyhloubily jakési terasy, na nichž stojící muži vytvořili řetěz a lopatami dopravovali zeminu ze dna jámy na povrch. Po dosažení spodní vody byla studna dále opatrně hloubena a byla do ní pos-

Studna vystrojená rumpálem
kresba Antonína Uherky

tupně vkládána roubená konstrukce z dubových trámů. Teprve nad touto konstrukcí byla studna vyzdívána kameny nebo cihlami a vykopaná jáma byla postupně zavážena až na původní povrch terénu. Práce to byla velmi nebezpečná kvůli stálému nebezpečí závalů a zejména kvůli všudypřítomným tekutým pískům. Takové starobylé společné studny, sloužící místním obyvatelům mnohdy již celá staletí, jsou v Růdnické ulici, ve Špitálce, v Juliánově, v Čajkově ulici. Ještě donedávna si jich obyvatelé okolních domů velmi vážili a pečlivě dbali o jejich údržbu.

Nejstarší a nejznámější studnou byla Hornica u školy, která podle starých zápisů existovala v obci už v roce 1661. Byla vybudována pravděpodobně již při založení dvora s tvrzí jako nezbytný zdroj vody. Podle pamětníků oplývala bohatým pramenem, který nevysychal ani během nejsušších let. Sloužila také Habánům, kteří měli vacenovický dvůr v pronájmu a zřejmě dodávala vodu i jejich pivovaru, který zbudovali. Dokonce byly nalezeny hlíněné trubky, kterými byla voda přiváděna do dvora. První vodovod byl tedy ve Vacenovicích vybudován už kolem roku 1600. Studna Hornica je napájena velmi silnými podzemními proudy, které směřují do dolní části obce. Hornica byla důležitým zdrojem vody také pro obyvatele dolního konce. Tam byla hladina spodní vody příliš vysoká a docházelo k její kontaminaci vodou povrchovou, a tak zdejší voda nebyla příliš kvalitní. Studna byla opravena a opatřena mříží v roce 2012. V době první republiky byla vybavena dřevěnou pumpou.

Díky písčitému podloží bývala kvalita vody ve vacenovických studních vysoká i když díky obsahu vápenatých, železitých a manganatých solí poněkud tvrdá. Zhoršení kvality nastalo po vybudování vodovodu, kdy někteří občané přeměnili svoji studnu na bezdný septik a kontaminovali tak podzemní vody celé obce bakteriemi Escherichia coli. Došlo tím ke zničení obrovského přírodního zdroje, který nám může většina světa jen závidět. Vždyť donedávna obsahovala voda ve studních v okrajových částech obce méně než 15 mg dusičnanů v litru, čímž splňovala normu pro kojeneckou vodu.

Hliněný čepák, zhotovený dle habánského vzoru.

A 4. Habánská pec
120 m

A 2. Akropole
1000 m

Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova: Evropa investuje do venkovských oblastí.

A 4. HABÁNSKÁ PEC

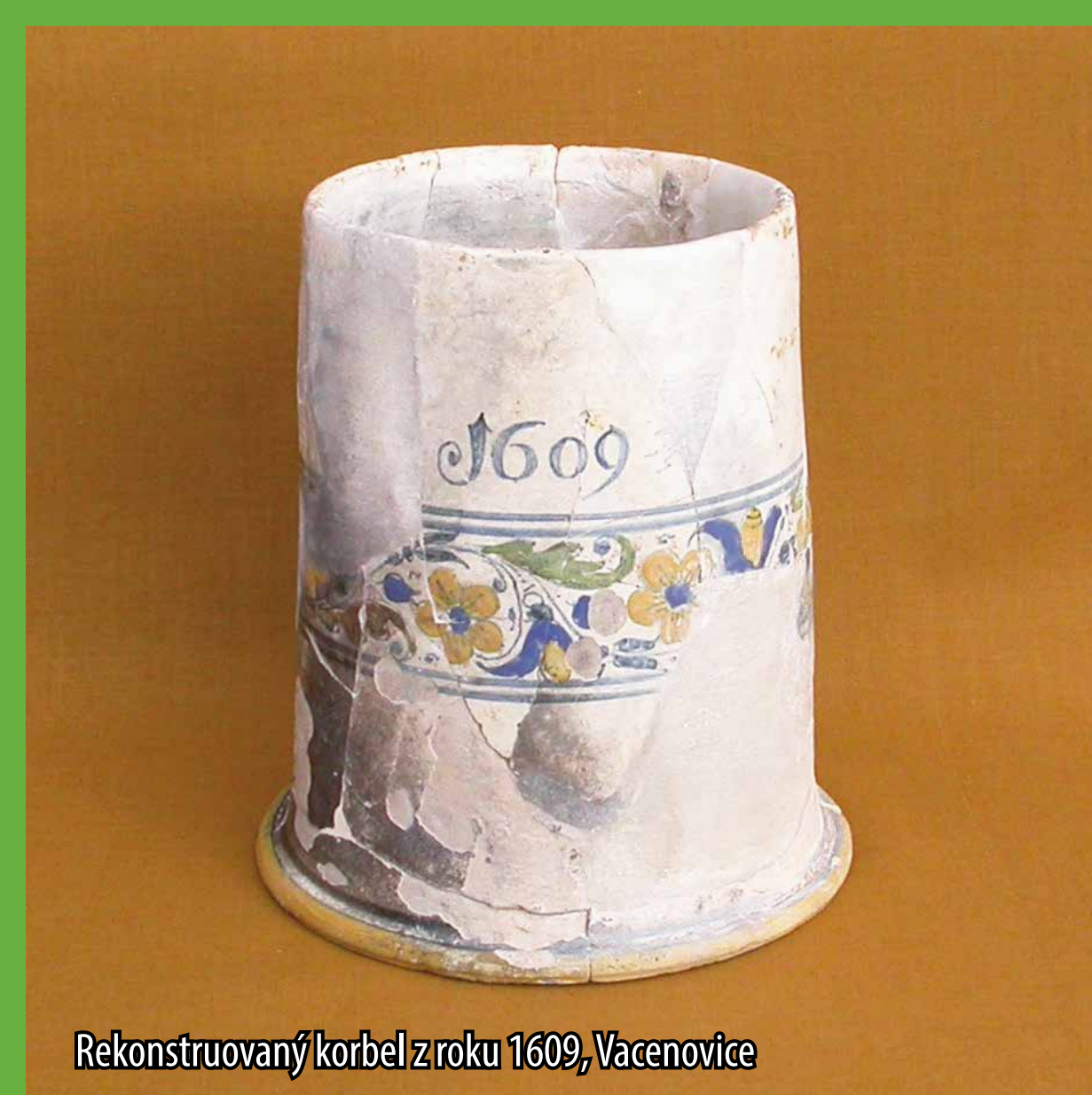
Na základě archivních zpráv i předchozích výzkumů amatérského badatele Heřmana Landsfelda probíhal v letech 2001-2007 výzkum, zaměřený na objevení pozůstatků keramické výroby vacenovických novokřtěnců. Podle povrchových nálezů bylo identifikováno příslušné naleziště, nacházející se na parcelách sousedních domů č. 43, 44, 45, 244, 46 a 245.

V zahradách těchto domů bylo nalezeno obrovské množství dokladového materiálu, který dokládá vysokou úroveň zdejší keramické výroby. Keramické nálezy v podobě střepů byly uloženy v odpadních vrstvách, které tvořily planýrky zničeného dvora novokřtěnců z let 1605 a 1619. Kromě toho byl keramický odpad ukládán i do záměrně budovaných odpadních objektů, v nichž se nacházely vedle úlomků někdy i celé nádoby.

V průběhu celého výzkumu bylo usilováno především o na-

Základy vypalovací pece, Vacenovice

Rekonstruovaný korbel z roku 1609, Vacenovice

lezení pozůstatků vypalovací pece. Teprve v říjnu 2006 se podařilo odkrýt její základy v zahradě domu č. 44 (majitel Miroslav Vaculka). Tento nález má velký význam pro poznání keramického umění novokřtěnců.

Z vypalovací pece zůstala jen podlaha a část stěn, navíc byla levá část půdorysu zčásti narušena. Celková délka pece tvořila 6,5 metru, což svědčí o intenzivní výrobě keramiky. Na severním konci pece se nacházel zahlubbený otvor pro přikládání dřeva, jemuž se říkalo "peklo". V protilehlé části pece byl umístěn komín, jímž odcházel kouř. Na cihlové podlaze zůstalo uchováno 7 bloků s otvory, jimiž

procházel horký vzduch pro vypalování nádobí. Topný prostor byl oddělen od vypalovací komory vrstvou hliněných plotének, spojovaných hlínou. Kouř nesměl proniknout do vypalovacího prostoru, jinak by nádobí bylo znehodnoceno, jak dokládají početné exempláře z odpadních vrstev. Pod podlahou této pece byly objeveny zbytky dalšího a staršího vypalovacího zařízení. Vypalovací pec se nacházela v interiéru hrnčířského domu, jehož základy byly identifikovány o rozměrech 10 x 20 metrů.

Velkokapacitní vypalovací pec svědčí o skutečnosti, že Vacenovice byly největším centrem pro výrobu novokřtěnecké keramiky na celé Moravě. Stejný poznatek vyplývá rovněž z hodnocení keramiky z moravského období, dochované ve světových sbírkách, z nichž většina byla vyrobena právě ve Vacenovicích.

Žebrovaný podnos z období kolem roku 1610

Habánská keramika z Vacenovic

Habánská keramika z Vacenovic

Habánská keramika z Vacenovic

Text a fotografie: PhDr. Jiří Pajer
sazba a tisk: studio Papírový drak Hodonín

A 5. Kostel Božského
Srdce Páně **120 m**

A 6. Proměny
obce **610 m**

A 3. Hornice
120 m

Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova: Evropa investuje do venkovských oblastí.

A 6. PROMĚNY OBCE

Vesnice jsou tradičním sídlem, často mnohem starším než blízká větší města. Po staletí si zachovávají svou typickou vazbu na krajinu a i když existují stovky let, mění se a rostou. Krajská rozmanitost se odráží ve výstavbě a vzhledu každé vesnice a ty jsou vyvolány polohou v různě utvářeném území, krajskými zvyklostmi lidové kultury a sociální úrovní obyvatel. Celé regiony tak získaly stejné rysy a společné znaky vývoje, které byly dány podobnými podmínkami přírodního prostředí, historického vývoje a hospodářské úrovně. Růst vesnice je vždy důsledkem přirozeného vývoje života na venkově – to, co dnes musíme nahrazovat územním nebo regulačním plánem, bylo dříve nepsanou zvyklostí, zaužívanou a ověřovanou po staletí.

První stálá sídliště vznikala na místech s příhodnými podmínkami – přirozená ochrana, dostatek vody a úrodné půdy. V raném středověku byla nejčastějším typem sídliště síť rozptýlených usedlostí a jejich shluků, obklopených samostatnými zemědělskými plochami. Raně středověké vesnice byly poměrně malé, tvořilo je pouze několik domů, uspořádaných bez jakéhokoliv plánu. Domy byly jednoduché dřevěné konstrukce, částečně zapuštěné do země, později nadzemní o jedné, později dvou místnostech. V době Velkomoravské bylo takovýchto osad na katastru Vacenovic několik.

Ve 13. - 14. století v souvislosti s hlubokou proměnou celé společnosti prošla významnou proměnou také rozptýlená raně středověká sídla, která byla postupně nahrazována sítí kompaktních usedlých vsí s plánovitým uspořádáním a pevně vymezenými parcelami a komunikacemi a s nově rozvrženou lánovou plužinou, uzpůsobenou k novému způsobu hospodaření, danému trojpolním hospodařením a novým obděláváním půdy, lépe vyhovujícím nově se prosazující zákupní poddanské držbě.

Od druhé poloviny 13. století se pak objevují vsi s pravidelným geometrickým uspořádáním, zčásti zřejmě pod vlivem tehdy vznikajících měst. Nové uspořádání vesnice se snáze prosazovalo na nově kolonizované půdě než ve starých sídelních oblastech. Také na území dnešních Vacenovic došlo k založení nové osady mimo původní raně středověká sídliště. Nejstarší část obce vznikla jako tzv. ulicovka kolem cesty, vedoucí z panského sídla s poplužním dvorem do Vracova. Směrem do ulice stály obytné budovy, za nimi, směrem do polí, pak hospodářská stavení. Pole začínala hned za nimi (záhumníková plužina) a v úzkých parcelách se táhla do volné krajiny. Pole měla již tvar dlouhého úzkého obdélníku, který vyhovoval orbě pluhem. Toto původní uspořádání obce i polností dodnes vidíme v nejstarší části Vacenovic, kterou je Dědina nebo také dolní konec. Tvar pozemků, navazujících na původní usedlosti a táhnoucích se až po hranice obecního katastru, se dochoval až do dnešních dob. Lány byly později rozděleny podélně na půl, proto se v této části obce pravidelně střídají nízká čísla domů s vysokými. Počet usedlostí se ve 13. - 14. století pohybuje kolem patnácti až třiceti. Středověké Vacenovice se později větvívitě větily východním, jihovýchodním a jižním směrem od tvrzi, která původně stávala na okraji obce a časem se tak stala jejím centrem. Nejstaršími ulicemi Vacenovic jsou kromě dolního konce ulice Jezérka, Špitálka, Růdnická a Ratiškovická a to jen asi do třetiny své dnešní délky, což potvrzují časté nálezy středověké keramiky. Podle svého půdorysu

Pohled na Vacenovice kolem roku 1965

Rekonstrukce středověké vesnice ze 13. století

majetkovými poměry. Od 13. století se začínají přesněji vymezovat pozemkové hranice a s používáním dokonalejšího pluhu a zaváděním trojhonného systému se změnil i tvar polí – pluh se špatně obracel, proto byla pole dlouhá a úzká. Oralo se tak, aby několik sousedních brázd vytvořilo vyvýšený záhon. Po celé Evropě byla středověká pole zvlněná, tvořená pásy vyvýšených záhonů, mezi kterými byly brázdy, kam se stahovala přebytečná voda či meze pro srovnání výškových rozdílů. Systém obdělávání polí se v podstatě nezměnil až do poloviny dvacátého století.

Po třicetileté válce byly Vacenovice i okolní obce částečně zpustlé – jen ve Vacenovicích bylo zpustlých 27 gruntů. Po uzavření Vestfálského míru koupil 4. srpna 1648 pusté milotické panství uherský magnát Gabriel Serenyi, který započal s jeho hospodářskou obnovou, což bylo podmíněno dostatkem pracovních sil. Proto Gabriel Serenyi kolonizoval zpustlé panství svými poddanými z Bojkovicka, kteří přesídlením získali zpustlý grunt. Proto se dodnes ve Vacenovicích objevují stejná jména, jako v okolí Bojkovic.

Vesnice je sídlo, které, které ztělesňuje tradici domova. Proto musíme střežit toto tisícileté dědictví tím spíše, že dnešní technika umožňuje tak lehce a rychle je znehodnotit a zničit.

Letecký snímek Vacenovic roku 1953

Letecký snímek Vacenovic roku 2013

A 7. Čertoprđ
200 m

A 4. Habánská pec
100 m

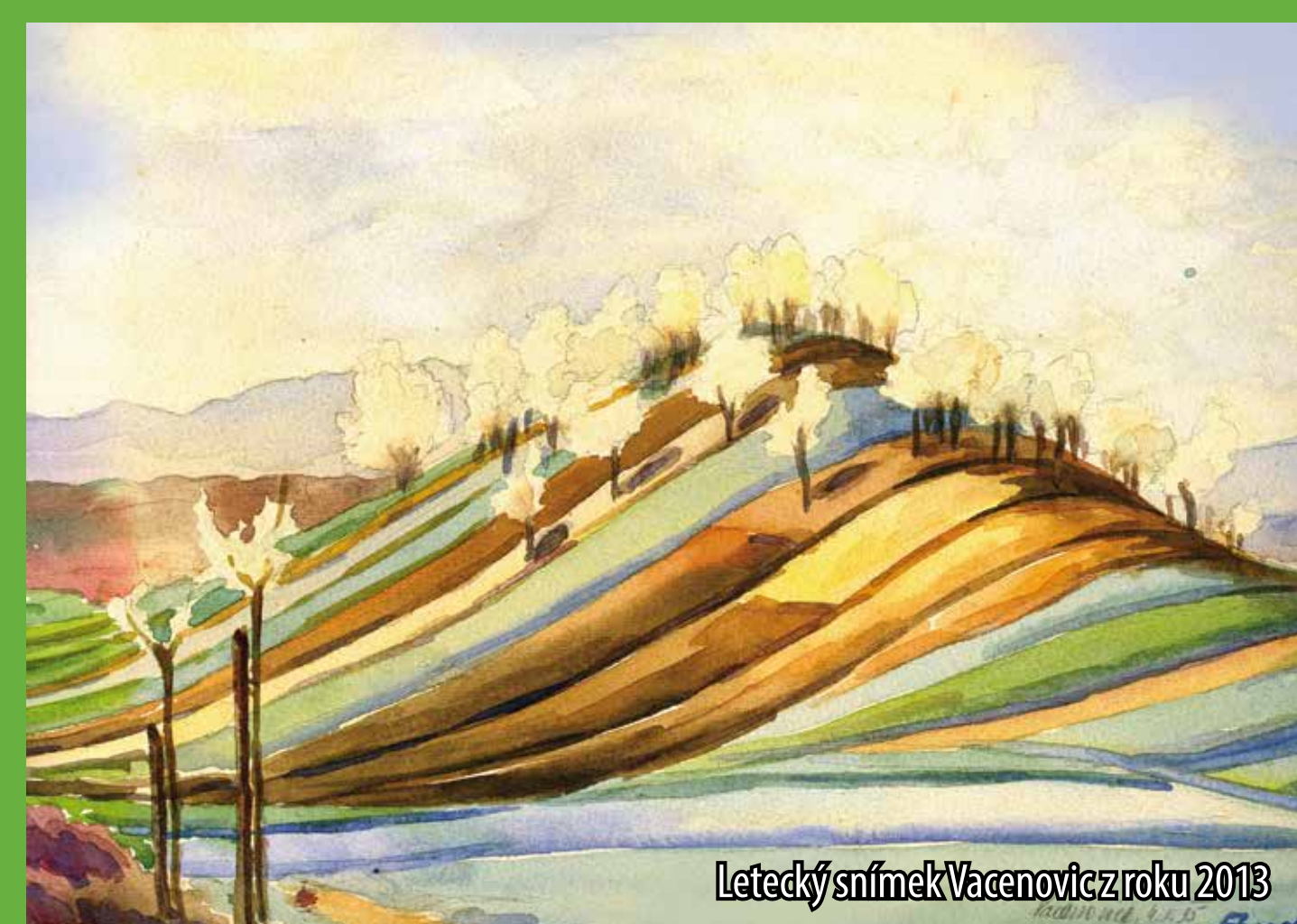

Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova: Evropa investuje do venkovských oblastí.

A 7. ČERTOPRD

Snad každá obec na světě má ve svém okolí nějakou dominantní horu, kopec, vršek nebo alespoň kopeček, který je místní nepřehlédnutelnou dominantou a pamětihodností, ke které se vážou místní pověsti a legendy a která je opředená nějakou záhadou. Přestože nadmořská výška té vacenovické dominanty vyvolá svými 200 metry nad

Letecký snímek Vacenovic z roku 2013

mořem úsměv na tváři mnohého návštěvníka obce, svojí historií a záhadami kolem sebe může kopec Čertoprď u Vacenovic směle konkurovat tatranským dvoutisícovkám. Název kopce je prastarý, jeho jméno stejně jako jeho původ se vysvětlují různě, od seriózních výkladů až po úsměvné legendy. Každopádně v nich vždy hrál zásadní roli čert. Kartografové se často zdráhali zapsat do map vulgární jméno obecní dominanty, proto se na některých mapách objevuje jméno Čertobrd, což by znamenalo něco jako čertův hřbet. Staří pamětníci ale vždy potvrzovali jediné odedávna užívané označení kopce Čertoprď. Jméno dostal kopec podle výronů zemního plynu, které děsily místní obyvatele od dávných dob. Občas došlo při manipulaci s ohněm ke vznícení plynů, což bylo v minulosti přičítáno temným silám samotného ďábla. Zdejší ložiska zemního plynu byla objevena až začátkem 20. století. Dalším původem názvu kopce je minerální sirovodíkový pramen, který vyvěral při severním úpatí Čertoprdu a vyznačoval se silným zápachem po zkažených vejcích. Pramen byl svými léčivými účinky vyhlášený v širokém okolí. Mezi místními lidmi se ovšem tradoval pouze jeho silný projímavý účinek. Pramen bohužel zmizel a nebylo možno rozbořem prokázat jeho skutečné léčivé účinky.

Kopec Čertoprď působí v okolní rovinaté krajině poněkud nepatřičně až uměle. To často vedlo spekulativní historiky k vymýšlení různých, více či méně pravděpodobných teorií o jeho vzniku. První domněnkou je, že kopec byl dávnou pravěkou mohylou. Dodnes ale nebyl potvrzen umělý původ Čertoprdu ani nebylo v blízkém či vzdáleném okolí objeveno sídliště kultury, jejíž lid takovéto mohyly budoval. Čertoprď tedy není uměle vybudovaný, navíc není až tak ojedinělý – nedaleko od něj se nachází podobný vrch, zvaný Kopec a další dva menší podobné kopečky. Také Čertoprď jako pravěká hláska, sloužící k hlídání oblasti před cizími nájezdníky a pro ohňové signály se jeví jako nepravděpodobná možnost. Od pravěku až do středověku se totiž v okolí Čertoprdu rozkládaly hluboké listnaté lesy, což dosvědčují zdejší hnědozemě. Nevysoký kopec porostlý lesem tak byl v okolní krajině naprosto nevýrazný a nebyl z něj žádný výhled, což si lze ověřit u stejně vysokých zalesněných písčných přesypů v okolních lesích Důbravy. Srovnávat Čertoprď se Stražovským kopcem, který sloužil jako strážná hora už od pravěku, je zcela nemístné. Stražovský kopec zvaný Babylon má nadmořskou výšku 417 m.n.m a je tak nejvyšším vrchem Kyjovské pahorkatiny. Existuje také úsměvná teorie o tom, že Čertoprď a okolní kopce jsou vyobrazeny na sloupu Marka Aurelia

v Římě nebo na státním znaku Slovenské republiky. Představa, že vacenovický Čertoprď šokoval císaře – filosofa, který poznal celý tehdejší známý svět, natolik, že jej nechal zobrazit na svém sloupu, je jistě velmi lákavá a probouzí v místních lidech silný lokální patriotismus. Další hypotézy uvažují o vzniku čertoprdu jako bahenní sopky, čemuž ale neodpovídá jeho geologická stavba, protože Čertoprď i okolní kopce jsou tvořeny vrstvami mořských a jezerních sedimentů. Další teorii je vytlačení terénu do podoby kopce pomocí zemního plynu. Tato teorie je založena na poznatcích, získaných během těžby plynu v této lokalitě. Tlaky plynu jsou tu opravdu nepředstavitelné a těžbu často provázely havárie, během nichž unikající plyn rozmetl veškerá vrtná zařízení a několik dní unikal, než se podařilo vrt uzavřít. Klíč ke vzniku kopce Čertoprdu musíme hledat v tektonickém uspořádání místní lokality. Kopec je zvláštní tím, že geologické vrstvy, tvořící Čertoprď jsou starší než ty, které tvoří níže položené okolí. Zákon superpozice říká, že starší geologické vrstvy musí ležet níž než vrstvy mladší – pokud nedojde k horotvorným pohybům. A tady nalézáme klíč k celé záhadě. Zemská kůra je rozbrázděna sítí zlomů, které jsou vlastně prasklinami, které se táhnou často desítky až stovky kilometrů. Podél těchto zlomů dochází v důsledku horotvorných pohybů k poklesu či naopak vyzdvižení určitých částí zemské kůry, které nazýváme kry. A právě okolí Čertoprdu je místem, kde se sbíhají tektonické zlomy ze širokého okolí. Zemská kůra je zde hojně rozpraskaná, což vysvětluje častý únik plynů. V dávné geologické minulosti tady došlo v důsledku horotvorných pohybů k vyzdvižení části zemské kůry a poklesům v sousední oblasti.

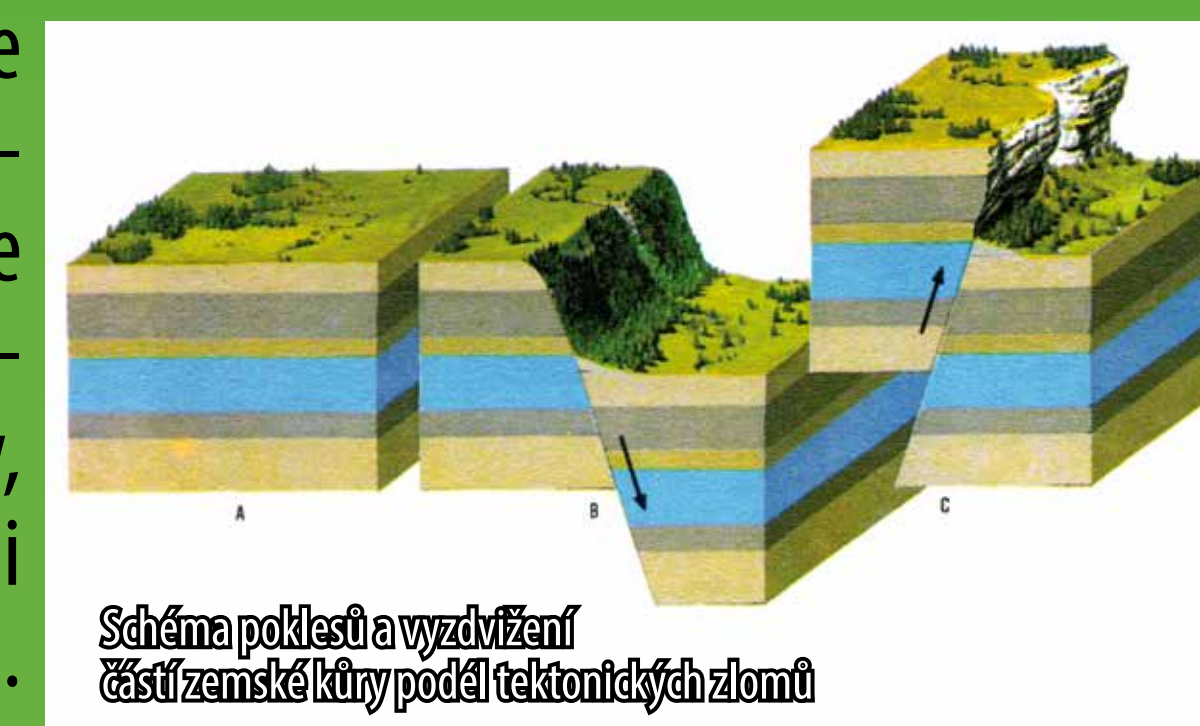

Schéma poklesu a vyzdvižení částí zemské kůry podél tektonických zlomů

"Vacenovská gule" - železitomanganaté konkrece, Vacenovice - Kopec

Jednotlivé kry se zde vůči sobě posunují po zlomech i dnes rychlostí asi 1,5 mm za rok. Svrchní mladší vrstvy byly erozí časem odplaveny a v krajině pak zůstaly podivné kupy, které známe dodnes. Další zvláštností je výskyt železitomanganatých konkréci, které se vyskytují na Čertoprdu a na nedalekém Kopci. Jejich roztodivné tvary, připomínající lidské výtvoř - opracované kamenné koule či tvary, mající podobu zvířat - jsou ovšem dílem přírody.

Čertoprď byl až do sedmdesátých let 20. století se svými políčky, vinicemi a sady ozdobou zdejší krajiny, později však došlo ke scelení polí a systematickému rozorávání, takže jeho současná nadmořská výška je o dva metry nižší. Bohužel tak dnes už nelze zjistit, zda byl v minulosti vrchol Čertoprdu osídlený či nikoliv.

Text a foto : Ing. Miroslav Blahušek, mapová díla : CENIA, Ministerstvo životního prostředí ČR
sazba a tisk: studio Papírový drak Hodonín

A 6. Proměny obce
200 m

A 8. Drobné sakrální
stavby 680 m

Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova: Evropa investuje do venkovských oblastí.

A 8. DROBNÉ SAKRÁLNÍ STAVBY

Historií Vacenovic se odedávna prolíná neskonale touha místních obyvatel po svém vlastním svatostánku. Snaha o vybudování kostela je patrná nejen ze zápisů v obecní kronice, jejím vyjádřením je zejména velké množství kapliček a křížů, kterými jakoby místní lidé chtěli vykompenzovat skutečnost, že ve své obci nemají svůj kostel. Během mnoha pokolení tak postupně vznikalo dnešní nebývalé bohatství drobných sakrálních staveb v obci i v okolní krajině, které čítá na osmdesát kapliček, soch a křížků. Tyto nepřehlédnutelné památky, odedávna spjaté s osudy obce, se vážou nejen k nějaké dávné tragické události, která se v daném místě odehrála, ale byly často projevem a stvrzením díky bohu za uzdravení někoho blízkého, vyslyšenou prosbu či modlitbu nebo jen jako důkaz bohabojnosti a úcty k nejvyšší bytosti. Budování sakrálních staveb bylo vždy záležitostí konkrétních rodin, péče o kapličky a kříže se tak dědí z generace na generaci až dodnes. V dobách, kdy ještě nebyl ve Vacenovicích kostel, chodili místní lidé v neděli odpoledne za příznivého počasí k místní zvonici a odtud pak s korouhvemi za zpěvu a předříkávání modliteb do polí k některému kříži anebo k soše. Tyto nedělní poutě byly mezi zdejšími zbožnými lidmi velmi oblíbené a ti, kteří je zažili, vzpomínali na jejich nádhernou atmosféru. Nejstarší dochovanou stavbou ve Vacenovicích jsou boží muka vedle kaple sv. Jana Sarkandra v Ratíškovické ulici. Údajně byla postavena jako památník obětem kuruckých vpádů z roku 1705. Nedaleko odtud na Větráckém kopci bylo také pohřebiště. Boží muka nesou obrázek sv. Rocha, který namaloval Jan Bábíček v roce 1857, kdy byla stavba rekonstruována. Kaple, stojící vedle, byla postavena roku 1874. Další podobnou stavbou je pak kaple Panny Marie Sedmibolestné naproti kostela při výjezdu z obce směrem do Milotic. Vybudovali ji v roce 1910 na místě rozebrané starší kapličky manželé Němcovi z Vacenovic. Původně bylo v jejím okolí 14 lip stejně jako je počet zastavení na křížové cestě. Na památku kuruckého vpádu a zániku obce Růdníku byla roku 2005 postavena také Boží Muka na rozcestí na místě bývalé vsi Růdníku. Nejstarší sakrální památkou v obci je vedle fary stojící sv. Jan Nepomucký, památkově chráněná socha, pocházející z roku 1630. Socha není původní, byla přivezena v roce 1949 tehdejším duchovním správcem Rudolfem Matěnou z Piešťan, kde ležela mezi starým kamením. Posvěcena byla 16. května 1950. Během svého působení ve Vacenovicích získal farář Matěna pro obec i farnost velké množství sakrálních památek vysoké kulturní i historické hodnoty.

Známostou sochou je sv. Anna z roku 1900, kterou najdete u polní cesty z dolního konce Vacenovic do Milotic. Sochu sv. Jana Nepomuckého, u níž právě stojíte, postavili v roce 1908 František a Rozálie Němcovi. V centru obce je pak socha Panny Marie Růžencové, kterou nechali zbudovat manželé Jan a Františka Mackovi v roce 1900. V obci najdete také dvě sochy Božského Srdce Páně – tu první na křížovatce u Hůštika na místě, kde stával původně dřevěný kříž. Sochu zde umístil roku 1951 Martin Bábíček na památku jeho zemřelé dcery Anděly. Druhá socha je pak u cesty do Milotic a postavili ji v roce 1906 František a Antonie Šťastných. V dolní části obce stojí socha, vedle níž napravo stávala kdysi zvonice. Jedná se o sousoší Nejsvětější Trojice, kterou tady nechali postavit manželé Jakub a Anna Koutných roku 1911. Nejmladší sochou je Panna Maria Lurdská, která stojí v trati Nade Březí u cesty na Vinohrádky. Vybudovali ji Cyril a Marie Blahuškovi v roce 1955 za slib uzdravení.

Nejstarším mezi kříži je ten, který stojí v dolní části obce u vracovské cesty – pochází údajně ze začátku 19. století. Kříž

Šťastný kříž

Valisův kříž

Kříž na dolním konci

Kaple Panny Marie

Kaple Jana Sarkandra

nestojí na původním místě, byl rozebrán při stavbě silnice v letech 1980 a byl určen k demolici, zachránil jej Vincenc Tomeček. Z roku 1849 pochází památný Robotní kříž, zvaný spíše Starý kříž, který najdete u cesty do Milotic. Byl vybudován milotickými hrabaty na památku odprodeje panského dvora ve Vacenovicích a rozparcelovaných polí, nazvaných Odměry, místními lidmi. Na téže cestě stojí v zatáčce u Metanu další kříž, poněkud mladší, zvaný Knotkův. Ten zbudovali manželé Jan a Marie Knotkovi na místě původně dřevěného kříže z roku 1828. Dřevěný kříž, pocházející z roku 1793 a stával u cesty do Vracova, byl nahrazen roku 1869 křížem kamenným a to díky Ignáci Novákovi. Další takový dřevěný kříž z roku 1828 stával v místech, kde se chodilo naproti poutníkům, vracejícím se z pouti v Maria Thal a Šaštíně. Nový kamenný kříž, zbudovaný zde v roce 1920 manželi Františkem a Karolínou Novákovými na památku vojákům, padlým v 1. světové válce, tak získal přízvisko Šaštínský. Kříž, dominující vacenovické návsi byl postaven v roce 1867. Nedaleko od něj stojí pod lipami známý Valisův kříž, který vybudovali v roce 1904 manželé Jan a Františka Valisovi. V polích v trati Za pivovarem stojí kamenný kříž z roku 1823, který původně stával u cesty ze Skoronic do Milotic, sem byl převezen roku 1964 kvůli tomu, že na svém původním místě byl často poškozován vandaly. Pochází z roku 1823 a nese latinský nápis „In memoriam redemptionis ac devotionis populi“ (Na zbožnou památku vykoupení a posvěcení lidu). Za sklepy pod kostelem směrem na Milotice stojí u cesty kříž, který do rozšíření hřbitova v roce 1955 býval hlavním hřbitovním křížem. V roce 1955 byl přenesen na nové místo a na hřbitově byl vztyčen nový kamenný hřbitovní kříž, který stojí dodnes v místech, kam sahal původní hřbitov před rozšířením a je největším křížem v obci. U cesty na Vinohrádky stojí Šťastný kříž z roku 1905, který stával původně u polní cesty, která byla roku 1977 rozorána a kříž tak musel být přemístěn na nové stanoviště. Před vinohrady u silnice z Milotic do Ratíškovic stojí kříž z roku 1906, k němuž se hlásí rodina Křištofova a nedaleko odtud směrem do Milotic stojí kříž zvaný Žufanský. V roce 2010 byl opraven dřevěný Klimentův kříž, který postavili v roce 1950 lesní dělníci na památku tragické smrti Klimenta Krista z Vacenovic. Kříž byl vytesán z kmene stromu, který vzal Klimentovi život.

Všechny sakrální stavby z Vacenovic i okolí se dochovaly do dnešních časů jen díky nezištné péči a údržbě místních lidí, kteří tak pomáhají uchovat kulturní dědictví své rodné obce.

Text a foto: Ing. Miroslav Blahušek, zdroje: Vincenc Profota, badatelská činnost autora.
sazba a tisk: studio Papírový drak Hodonín

A 9. Těžba ropy
a zemního plynu **380 m**

A 7. Čertoprđ
680 m

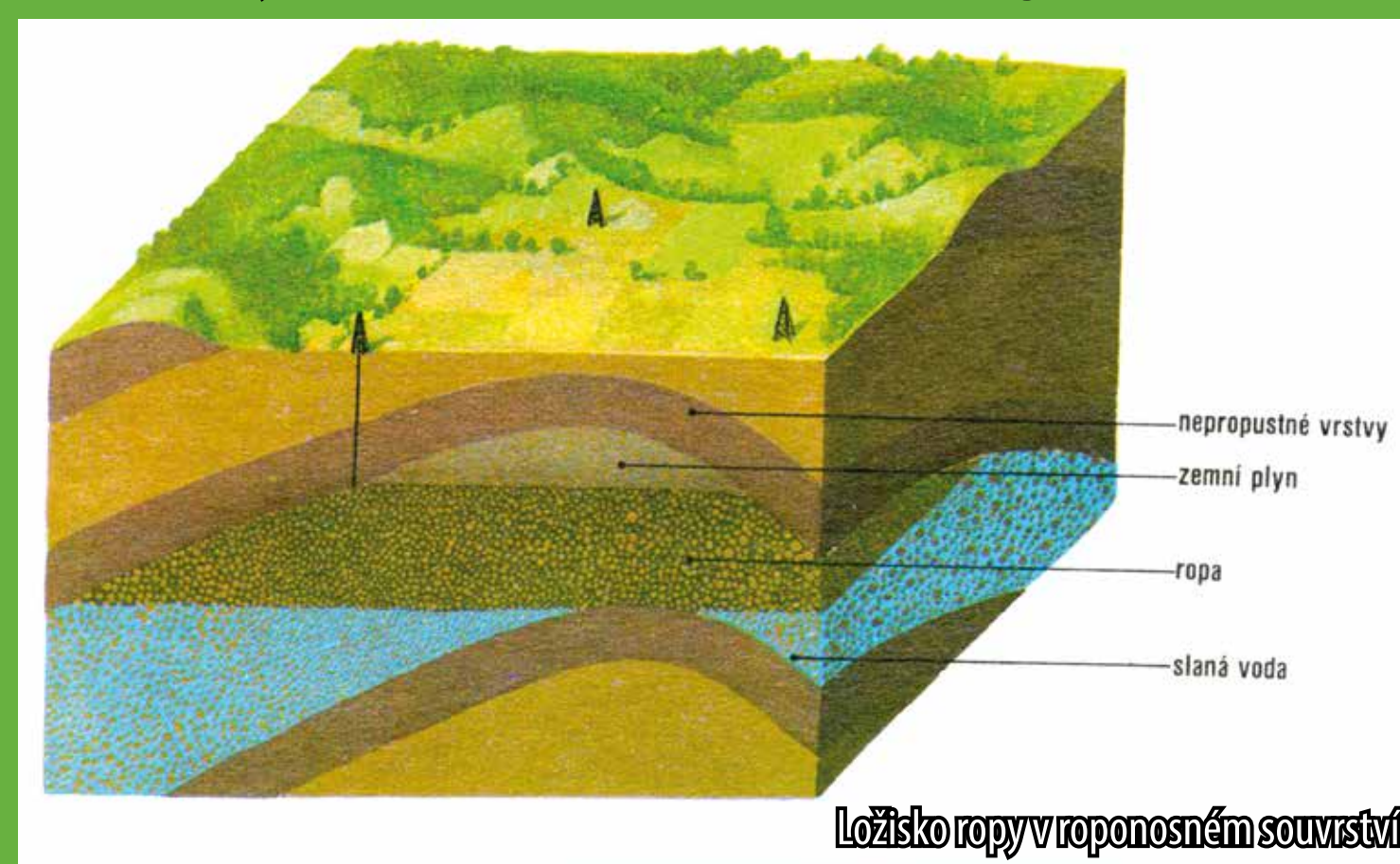
Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova: Evropa investuje do venkovských oblastí.

A 9. TĚŽBA ROPY A ZEMNÍHO PLYNU

Pro Vídeňskou pánev je typická mimořádně velká naftonosnost a plynonosnost díky velké mocnosti jejích uloženin. Živice a plyn se vytvářely ve více souvrstvích a posunují se ze spodních starších vrstev z nehlubšího středu pánve směrem k okrajům nebo ke zlomům v zemské kůře, jako je steinberský zlom nebo hodonínsko-gbelská hrášt'. Byla zjištěna i ložiska, vázaná na geologicky mladé zlomy. To znamená, že tyto migrační pochody pokračují dodnes. Hlavní typy ložisek jsou vázány na jakési pasti vzniklé ve vyklenutých zprohýbaných geologických vrstvách utěsněných zlomy.

Severovýchodně od Vacenovic, v lokalitách jako jsou Sedmírohé, Pastviska, Čertoprda, U Svaté Anny nebo Kopec, se sbíhají významné tektonické zlomy, jimiž je rozdělena zemská kůra na jednotlivé kry. Tyto kry jsou navzájem výškově posunuté až o několik set metrů díky alpskému vrásnění, které bylo vyvoláno tlakem africké pevniny na evropský kontinent. Jednotlivé kry se vůči sobě po zlomech posunují i dnes rychlostí asi 1,5 mm za rok. Puklinami v zemské kůře vyvěral odnepaměti zemní plyn, který podle pamětníků způsoboval dříve nevysvětlitelné přírodní úkazy, jako bubláni vody v potocích a mokřinách, výskyt záhadných míst na polích, kde nic nerostlo a která rok od roku měnila svoji polohu nebo hlasité výrony plynů. Těmito jevy bylo známé zejména okolí kopce Čertoprda, který podle nich získal i své jméno.

První vrt provedla u Vacenovic firma Holzman a Holna již v roce 1929 právě v okolí Čertoprda. Nejprve se vrty prováděly ručně, později strojní soupravou typu Fauck – Vierfeld s parním pohonem. Od hloubky 56 metrů provázal vrtní práce nepřetržitě únik zemního plynu, který 8. prosince 1929 způsobil silnou erupci při dosažení konečné hloubky 111,4 m. Tehdy při vrtání narazili už v sedmi metrech na plyn, takže voda v trubkách začala divoce klokotat, roury se otřásaly a chvěly. V hloubce 111 metrů pak narazili na silné ložisko plynu. Nastal

Ložisko ropy v roponosném souvrství

výbuch a plyn s vodou a pískem ohromným proudem vyvěral do výšky desítek metrů a veškeré zařízení kolem rozmetalo do dálky. Plyn unikal celých deset dní, než se jej podařilo zastavit. Manometr pak ukazoval tlak 9 atmosfér. Zvuk erupce byl slyšitelný až v Kyjově, úkaz vyvolal značný zájem veřejnosti a vznikaly fámy, že ve Vacenovicích vybuchla sopka. Druhý vrt, prováděný v letech 1929 - 1930 ukončila opět silná erupce plynů při dosažení hloubky 288,5 m. K další havárii došlo během války, kdy byl vrt nešťastnou náhodou

Dělníci během vrtání ve Vacenovicích

zapálen od lampy nočního hlídače. Hořící vrt byl uhašen až po několika dnech přivolaným odborníkem z Brna pomocí náloží dynamitu.

Pro svoji vysokou kvalitu byl zemní plyn z místních lokalit veden potrubím dlouhým 3370 m do Vlkoše, kde byl plněn do zásobníku o objemu 1500 m³. Odtud byl plyn následně odebírán pro osvětlení železničních vagónů a používal se i pro pohon důlních lokomotiv. Po zvýšení těžby na více než 317 tisíc kubíků v roce 1933 jej odebírala firma UMA ve Vlkoši, která vyráběla plasty. Význam zemního plynu vzrostl za 2. světové války, kdy nastal vážný nedostatek pohonných hmot. V roce 1943 byla ve Vacenovicích zřízena tankovací stanice pro pohon osobních i nákladních automobilů zemním plynem.

Vrtná věž z 50. let, Vacenovice

Nejstarší vrtné věže ze 20. let 20. století

Zemní plyn se na Vacenovických lokalitách těžil z hloubek 100 – 150 m. Vrty byly prováděny většinou ručně nebo lehkými strojními soupravami. V letech 1937 – 1938 činila těžba 100 metrů krychlových za hodinu při prodejní ceně 1,80 Kč/m³. V těchto letech vlastnila místní kutiska společnost METHAN, těžební společnost zemního plynu a nafty s ručením omezeným v Praze.

Do konce 2. světové války bylo v okolí Vacenovic navrtáno celkem 24 hlubinných sond s výskytem zemního plynu. Poslední těžba plynu je zde zaznamenána v roce 1972. Paradoxem je, že obec byla plynofikována až o dvacet let později.

Vojenská speciální mapa ze 70. let s vyznačenými vrty v okolí Vacenovic

Před koncem války v roce 1945 byla firmou ITAG v hloubce 500 metrů konečně nalezena ložiska ropy. Její nález tehdejší správce závodu Jan Hladký se svými spolupracovníky zatajil, aby nesloužila německým válečným potřebám. S později připojenou lokalitou Hluk činila v roce 1952 těžba plynu celkem 750 tisíc kubických metrů a těžba ropy 1566 tun. V nejlepších letech zaměstnával závod Vacenovice 200 osob a těžba ropy a zemního plynu byla významným zdrojem obživy místních obyvatel od třicátých do sedmdesátých let dvacátého století.

A 10. Třetihorní moře 440 m

380 m A 8. Drobné sakrální stavby

Text : Ing. Miroslav Blahůšek, fotografie z archivu autora, zdroje : Ing. František Rygar, mapová díla : CENIA, Ministerstvo životního prostředí ČR
sazba a tisk: studio Papírový drak Hodonín

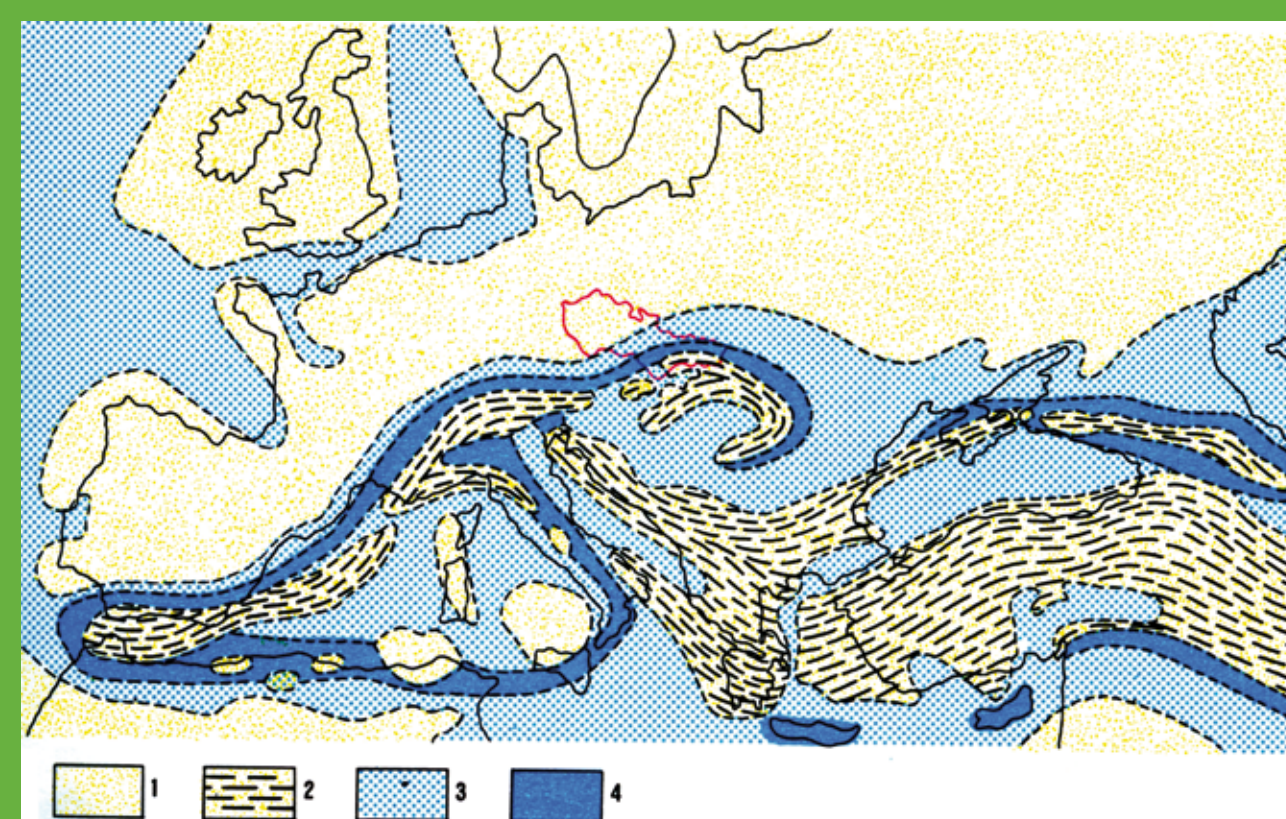

Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova: Evropa investuje do venkovských oblastí.

A 10. TŘETIHOŘNÍ MOŘE

Je všeobecně známým faktem, že oblast jihovýchodní Moravy byla kdysi mořským dnem. Vypovídá o tom zdejší krajina s vsudypřítomnými písky, slínou a jíly v podloží svých půd. Nálezy schránek vodních živočichů při kopání studní a přítomnost uhelných slojí dávaly odedávna místním lidem tušit skutečnost, že zdejší krajina v dávných dobách nebyla zdaleka tím, čím je dnes. To byly dříve pádné důkazy pro biblickou potopu. Teprve podrobný geologický průzkum v moderní době

Třetihorní moře

odhalil skutečnost, že moře bývalo v těchto končinách naposled v období třetihor, nazývaných novověkem země, konkrétně v třetihorách mladších, označovaných jako neogén, které skončily před dvěma miliony let. V třetihorách panovalo na našem území tropické klima, které se díky ochlazení změnilo na konci mladších třetihor na mírné. Palmy a teplomilné tropické rostliny, rostoucí tehdy v našich končinách, ustupují na jih nebo vymírají a na jejich místo se rozšiřují listnaté stromy, jako jsou bříza, habr, dub a javor, později přibýly také jehličnany – smrk, jedle a borovice. Ve třetihorách dochází k rozvoji savců, zejména nosorožců, tapírů a chobotnatců, kteří se z mastodontů vyvíjejí ve slony, objevuje se malý tříprstý prapředek koně. Byl zaznamenán také zajímavý vývoj kočkovitých šelem – ve třetihorách se objevují šavlozubí tygři. Rozvíjí se také opice a lidoopi.

Tlak africké pevninské desky na evropskou vyvolal ve třetihorách mohutné alpské vrásnění, jehož důsledkem byly zdvihy a poklesy zemské kůry, provázené v období neogénu mohutnou sopečnou činností. Vznikla tak nová horská pásma Alp a Karpat a mohutnými poklesy mezi nimi pak rozsáhlé pánve, jako je Vídeňská, které byly následně zaplaveny Středozemním mořem. Jak se nově vzniklé pánve v průběhu milionů let zaplňovaly sedimenty a byly horotvornými procesy zvedány vzhůru, docházelo k pozvolnému ústupu moře směrem na jih. Vznikala tak rozsáhlá jezera s brakickou vodou, v níž žila poměrně chudá zvířena, reprezentovaná vsudypřítomným plžem Melanopsis. Díky hromadění a rozkladu organických zbytků na dně tehdejšího moře vznikla bohatá ložiska zemního plynu, těžená spolu s ropou v okolí Vacenovic až do roku 1972.

Během dalšího ústupu moře vznikaly rozsáhlé pobřežní bažiny, porostlé listnatými lesy, které stály u vzniku dnešních bohatých slojí lignitu, které se v oblasti Kyjovska těžily až do devadesátých let 20. století. Doly zde otvírají v roce 1830 rodiny bratrů Kleinových (Šardice a Kelčany).

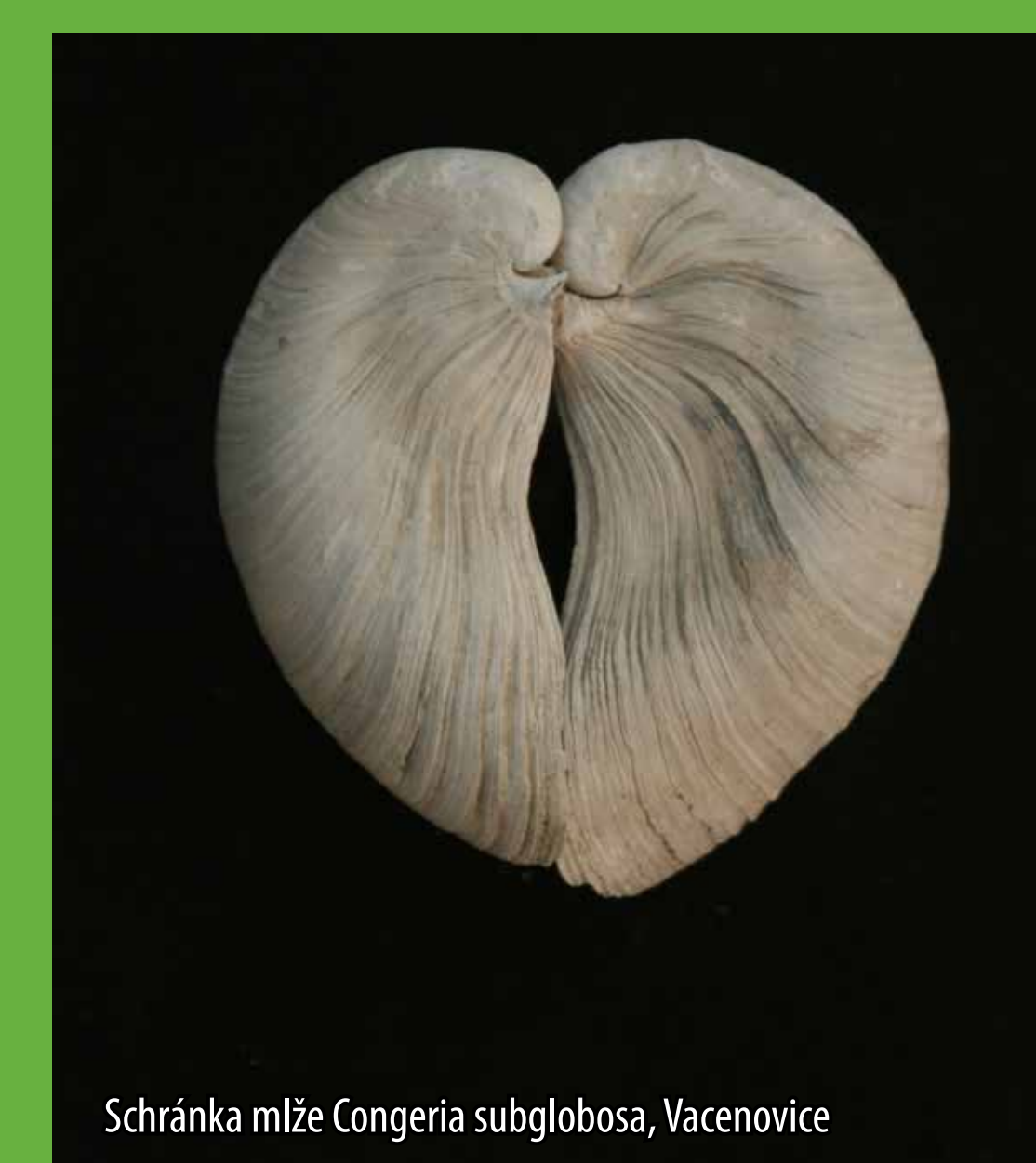
V nedalekém okolí existovaly dvě těžební oblasti, a to v Dubňanech (od roku 1895) a Miloticích (od roku 1916). Těžební činnost výrazně rozvíjí po roce 1932 firma Baťa, která těží i na katastru

Rozřezaná železitomanganatá kongre s patrnou soustředěnou vrstevnatou strukturou, poukazující na vznik těchto útvarů chemickým procesem – vysrážením sloučenin manganu a železa ve vrstvách mořských sedimentů

obce Vacenovice v trati Vinohrádky a která otvírá významný důl Tomáš v Ratíškovcích a buduje novou infrastrukturu – železnici a plavební kanál. Doly byly ve své době významnou možností obživy místních lidí, i když šlo o práci mimořádně nebezpečnou a namáhavou. Nejstarším dolem, v němž byli vacenovičtí horníci zaměstnáváni, byl pravděpodobně důl Littner u Bzence, který v roce 1880 patřil Státním báňským závodům. Těžba lignitu na dole Littner, stejně jako těžební pokusy na Rúdníku, byla ukončena kvůli velkému výskytu tekutých písků. Nyní je středisko Littner ve Bzenecké Dúbravě využíváno k rekreaci.

Na šardickém katastru byl od roku 1880 v provozu důl Julius a od roku 1960 pak důl Dukla. Na katastru Ratíškovců byly v období let 1900 až 1960 otevřeny doly Theodor, Vlasta a Tomáš, v Miloticích se těžil lignit v letech 1910 – 1960 na dolech František de Paula, Žofie, Bedřich a Josef Alberti. V roce 1908 byl v Miloticích vybudován rolnický lihovar a zde bylo založeno Zemědělské družstvo na využití elektrické síly – elektrárna, která měla sloužit pro pohon hospodářských a živnostenských strojů a která spalovala uhlí z milotických dolů. Elektrárna umožnila v roce 1913

Schránka mlže Congeria subglobosa, Vacenovice

vybudovat v Miloticích první veřejné osvětlení na Slovácku. V lednu roku 1917 pak byla založena Hornická a elektrárnská společnost s ručením omezeným, která si pronajala doly od milotického hraběte JUDr. Ladislava Seilerna. Kromě domácností byly hlavním odběratelem lignitu mlýny a pivovar v Hodoníně, cukrovar v Kelčanech, sklárny v Kyjově, Dubňanech a Lužicích, cihelny v Hodoníně a Ratíškovcích, později pak závody firmy Baťa a elektrárna v Hodoníně.

Lignit však patří mezi nejméně kvalitní druhy uhlí a to zejména díky vysokému obsahu síry, která byla v době před plynofikací v 90. letech 20. století zdrojem charakteristického smogu, jenž v zimním období pravidelně dusil obce celého hodonínského okresu.

Podílový list hornického elektrárnské společnosti v Miloticích

A 9. Těžba nafty a zemního plynu 440 m

A 11. Hraběcí honitba 320 m Okorály

Text a foto: Ing. Miroslav Blahušek, zdroje: Miroslava Bočková, Veronika Selucká, výzkumná činnost autora
sazba a tisk: studio Papírový drak Hodonín